

ADALÉK AZ UTOLSÓ NEMESI FELKELÉS KÖLTÉSZETÉNEK TÖRTÉNETÉHEZ.

A győri püspöki papnevelő intézet könyvtárában végzett kutatásaim során akadtam, a még be nem sorozott, rendezésre váró könyvek között, egy kéziratos kötetre, amelyet *egy* kéz másolt az 1830-as években. Tartalmát a XVIII. és XIX. század fordulójának műköltőiből válogatta egybe. Mintegy száz verset tartalmaz, melyek jórészének szerzőjét is ismerjük, a többi ma már ismeretlen. A versek között insurrectiós versek is vannak: Pálóczi Horváth Ádám és más ismeretlen szerzők versei. Valószínű, hogy a kötetet Győrölit jegyezték össze. Gyűjtőjük elsőkézből kaphatta a versek szövegét, ezért általában jobb, érthetőbb állapotban maradtak fenn, mint az egyéb helyeken megőrzött insurrectiós versek.

Alább közöljük az insurrectiós versek közül az eddig még kiadatlan hat verset. Az I. sz. Pálóczi Horváth Ádám költeménye. Szorosan véve nem insurrectiós vers, de Horváth Napoleon-rokonszenvének bizonyítéka. A II—IV. számú versek szerzői ismeretlenek. A II. sz. meglehetősen gyarló versezet, a IV. sz. *Magyar verbungot* fordulatossá verselése és eleven ritmusa énekeltséget mutatja. Az V. sz. *Harcz-szózat 1809. szövege* eddig meglehetősen rongált változatokból ismeretes.¹ Az alább közölt szöveg ezeknél jobb. Érdekes probléma merül fel szövegünkkel kapcsolatban. A kézirat írója nagyritkán a vers után odajegyzi a szerző nevét is. E vers után a bejegyzés: Helmeccy. Önkéntelenül Helmeccy Mihályra gondolunk, aki 1809-ben a veszprémi piarista gimnázium tanára volt, tehát írhatta a verset. Helmeccy ezideig nem szerepelt az insurrectio költői között, a további kutatásnak kell szerzőségét eldönteni. Az alábbi szöveg alapján már feltételezhetjük egy gyakorlati műköltő szerzőségét. A IV. sz. vers több népdal élén áll. Érdekes adalék az insurrectio népdalra gyakorolt hatásához, egyben a Kossuth-nóta történetéhez is. Kár, hogy az utolsó, értelmetlen sora lerontja hatását.

I.

Buonaparte-Márs.

1.

Nemzet! a' mit eddig gyors kezemre biztatok,
 Ám vegyétek vissza tőlem magatok!
 Nem magam vadásztam a' parancsoló-nevet,
 Ti emeltetek-fel erre engemet;
 Isten, és a' nép' szava,
 Nemzet', és Haza java
 Volt eszköz, hogy koronámra koszorút raktatok.

2.

A' kik most a' fegyvert köszörülve rám fenyik,
 Volt az én kezemben már az mindenik.
 De hiszen ötöt, hatot Herkules sem bírhatott
 Engem' pedig segíteni népem is lemondott,
 Bár siromba vezettek,
 Titeket még-is kérek:
 Hitvesemre, gyermekemre viseljetek gondot.

¹ Császár Elemér: *Az utolsó nemesi felkelés a magyar irodalomban.* (R. Kiss István: *Az utolsó nemesi felkelés, 1909.*) 318. l. és Gálos Magda: *Insurrectiós dalok.* IK. 1935. 72—73. l.

II.

Győri Márs.

1.

Itt az idő, hogy kell mennünk,
Itt az idő tehát mennünk.
Elértünk a' kívánt partra,
Illő már tehát, hogy mehetünk.
Oszlani mostan azért akarunk,
Végölelésre kiszáll a' karunk,
Kitárt karral ölel majd az a'
Rég nem látott édes Haza!

2.

Isten hozzád Győr szeretett hely!
Isten hozzád Ráptza, Duna
Elvállunk már, egy darabig-el,
Jaj, de ismét vissza vona: —
Kedvet adó mulatás kebele,
Készre jövünk ide újra vele,
Kitárt karral ölel majd az a'
Rég nem látott édes Haza.

3.

Isten hozzád Győr-Szemerénk is!
Pércz, Enesénk, Gyömöre Bezivel!
Vissza vár a' Szombathelyünk is
Meszlen, Acsád ama völgyeivel:
Ott a' Vasunk szeretett kebele
Majd örömnünkbe elülünk be vele;
Ki-tárt karral ölel majd az a'
Rég nem látott édes Haza.

4.

Már, már megyünk, jaj de zöpögnek,
Sirva busúlnak a' Győri Szűzek;
Itt a' jajnak hurjai pengnek,
Vissza kívánnak a' gyenge kezek;
Nem lehet, nem lehet így felelünk;
Jöttök ugyan sziveinkben velünk;
Kitárt karral ölel majd az a'
Rég nem látott édes Haza. !!

III.

Magyar Márs.

1.

Fényleni kezdenek im az Egek!
Múlnak az éjféli fergetegek,
Tündököl im ama reggeli fény,
Hamvából ébredéz árva remény.

2.

A' Kegyes Ég segedelmet adott,
A' 'tyrán' ostora el-szakadott
Gyilkoló fegyvere el-törött,
Rémitő nagy hada szét verett.

3.

Már huszonharmadik est letele
Franczia háboru, hogy ki kele:
Füstbe borita sok udvarokat
Jajra meghármoza, sok jajokat.

4.

Gallia győzni szokott fia!
Értitek, mit tesz ez a Lipsiai
Ütközet, hogy Magyarok' serege
Mint ama tél dühös fergetege!

5.

Nagy dühös indulattal magatok;
Hogy lovon élyenek a' Magyarok!
Szóllatok: nem lehet, már de fenébb
Ördögi gondolat ez nem egyébb.

6.

Már koszoruzza vitéz seregink
Hunnusi bajnak ezereideink,
Gallia' szívében elhullatott
Rajta erejeik el-juttatott.

IV.

Magyar verbung.

1.

Ki küldötte Ferencz király
Nyalka verbunkját.
Ki tétette piatzára
Veres zászlóját:
Nosza ide gavallérok! vígan mulassunk!
Téli borral az üvegek! vígan tántoljunk.

2.

Amott sétál egy szép dáma
Nagy bátorsággal
Utánna megy egy gavallér
Nagy álnoksággal:
Lassan sétálly, lassan ballagj édes galambon!
Hogy ezüst kard oldalamon meg ne tsillámlyon.

3.

Az én kardom markolattya
Tiszta ezüstmől
Csillagokra ki van rakva
Nem öntött rézből:
Hogy ha reá' süt a napfény, szépen tündöklök
Mellyet sok jó édesanyák sirva keseregik.

4.

Fel ülök pej-paripámra
Elmasérozok,
Utánna a' Franciának
Nem reterálok;
Hogy ha nyer az én jobb karom sok Franciákon,
Ekkor mondgya jó Királyom: Édes Magyarom.

5.

Fel-ülök pej-parimámra,
Elmasirozok,
Azzal egészséget mondok
Édes Atyámnak !!!
Tudom sok bánatot szerzek édes Rózsámnak,
De tudom még többet hagyok szülő dajkámnak.

6.

Bor petsenye de jó volna!
 Most mellyé űlni
 De az atyám asztalától
 Már meg kell válni,
 Nem tehetek én már róla, ha így kell lenni
 Az én kedves Galambomtól bucsut kell venni.

V.

Harcz-szózat 1809.

1.

Szittyá Vitézek! a' harc' zivatarja ne rettegtesse sziveteket.
 A' Magyarok hatalmas Istene hadakozik ügyetekért, ő vezérel benneteket.
 Párduczos Ősei — s Hőseitek tüze lobbantgassa lelketeket.
 Honnotokért, arany szabadságtokért ne kéméljeteK ontani hazafi véreteket.
 Majd ezer vitéz borostyán koszoruzza fejeteKt,
 Fényötökül értzbe vési Hunnia nagy Neveteket.
 Száz maradék, Száz ivadék hirdetendi halhatatlan tetteketek.

2.

Rajta tehát fokos- és buzogánnyal övedzéték fel markotokat!
 Rivad a' tároगतó, harsog a' trombitaszó, pödörjéteK meg a' torzonborz
 [bajszotokat!
 S hogy ravasz ElleniteK cseleít tönkre zuzza bajnok karotok,
 Sa' tsata vér- mezeim versenyés ezerein diadalmat küzdjön merész táborotok.
 Mennydörögve dödörögve roncsón, boncsón ezredeteK,
 Ezer sebet ezer halált osszon villám fegyvereteK,
 Durrogatva, csattogatva seregeit kaszabolja seregetek.

VI.

1.

Ferencz király azt izentte
 Hibázzik a' Regementje,
 Aki oda el-fog menni,
 Sárga csikót fog nyergelni.

2.

Sárga csikó bársony nyereg,
 Nem űll arra minden gyereg,
 A ki fel űll, ugy fel űllyön,
 Az Francziára ne lűjjön. (?)

Közlí: JENEI FERENC.

BERZSENYI LEVELE TATAY JÁNOSHOZ.

Ismeretes, hogy Berzsényi költeményeinek 1813-ban megjelent első kiadása többek között a pesti kispapok lelkes adakozásának köszönte létrejöttét.¹ Tatay János harmadéves szombathely-egyházmegyei növendék, szeminariumi társainak irodalmi vezére volt az, ki barátjának, a szintén a papnevelőintézet épületében lakó, jogászkodó Helmecey Mihálynak ötletére, 1812 márciusában a gyűjtésre buzdított. Berzsényi a kispapok áldozatkészségéről értesülve — bár az adakozás sértette nemesi büszkeségét — megleghangú levélben adott kifejezést irántuk érzett hálájának. Erre Tatay megilletődve

¹ L. részletesen: *Berzsényi Dániel költői művei*. Kiadta Merényi Oszkár dr., R. M. Kt. 39. 1936. 66–80. I. V. ö. Szabó Miklós, *Kispapok és a magyar irodalom* 1936. 43–47. l.; néhány fontos adat: Gálos Rezső, *Jegyzetek Berzsényi Dániel költeményeihez* c. munkájában (1936.)